

Sygn. akt IV CSK 57/17

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 25 stycznia 2018 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Katarzyna Tyczka-Rote (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Anna Owczarek
SSN Roman Trzaskowski

w sprawie z powództwa J. K.
przeciwko Powszechnemu Zakładowi Ubezpieczeń Spółce Akcyjnej w W.
i Skarbowi Państwa - Komendantowi Powiatowemu Państwowej Straży Pożarnej
w W.
o zapłatę,
po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Cywilnej
w dniu 25 stycznia 2018 r.,
skargi kasacyjnej powoda
od wyroku Sądu Apelacyjnego w G.
z dnia 9 marca 2016 r., sygn. akt I ACa .../15,

**uchyła zaskarżony wyrok w części zmieniającej wyrok Sądu
Okręgowego w G. z dnia 4 lutego 2015 r. w następstwie
uwzględnienia apelacji pozwanego Skarbu Państwa -
Komendanta Powiatowego Państwowej Straży Pożarnej w W. w
zakresie oddalenia powództwa (pkt I) oraz w części oddalającej
apelację powoda w zakresie zaskarżenia oddalenia powództwa o
zasądzenie renty w kwocie 8909 (osiem tysięcy dziewięćset**

dziewięć) zł za okres od listopada 2010 r. do sierpnia 2011 r., w kwocie po 890,90 (osiemset dziewięćdziesiąt 90/100) zł miesięcznie za okres od września 2011 r. (pkt IV) oraz w zakresie rozstrzygnięcia o kosztach postępowania (pkt V) i w tej części przekazuje sprawę Sądowi Apelacyjnemu w G. do ponownego rozpoznania i rozstrzygnięcia o kosztach postępowania kasacyjnego.

UZASADNIENIE

Powód – J. K. domagał się zasądzenia solidarnie od pozwanych Powszechnego Zakładu Ubezpieczeń S.A. w W. (jako ubezpieczyciela) oraz Skarbu Państwa - Komendanta Powiatowego Państwowej Straży Pożarnej w W. (jako odpowiedzialnego za krzywdę i szkody doznane przez powoda) na swoją rzecz renty podwyższonej do kwoty 3 186 zł miesięcznie z zastrzeżeniem, że odpowiedzialność ubezpieczyciela jest ograniczona do wysokości 300 000 zł, jako sumy gwarancyjnej. Dochodził także zasądzenia od pozwanego Skarbu Państwa kwoty 800 000 zł tytułem zadośćuczynienia. Powództwem objęte były też roszczenia uboczne z tytułu odsetek.

Sąd Okręgowy w G. wyrokiem z dnia 4 lutego 2015 r. uwzględnił powództwo częściowo i podwyższył rentę należną powodowi do kwoty 2235 zł miesięcznie, zasądzając z tego tytułu na rzecz powoda od pozwanego Skarbu Państwa - Komendanta Powiatowego Straży Pożarnej w W. wyrównanie świadczeń za okres od listopada 2010 r. i świadczenie rentowe na przyszłość oraz 100 000 zł tytułem zadośćuczynienia. Dalej idące żądanie podwyższenia renty Sąd oddalił. Oddalił też powództwo w całości w stosunku do pozwanego ubezpieczyciela z uwagi na wyczerpanie się sumy gwarancyjnej.

Swoje rozstrzygnięcie oparł na następujących ustaleniach faktycznych:

W dniu 30 marca 2003 r. w R. 17-letni wówczas powód doznał ciężkich obrażeń ciała w związku z akcją ratowniczo-gaśniczą pożaru łąki, kiedy - w czasie udzielania pomocy w jej prowadzeniu na wezwanie J. Z., będącego funkcjonariuszem Straży Pożarnej - został porażony prądem, co spowodowało utratę przytomności i ustanie podstawowych funkcji życiowych oraz trwałe uszkodzenia ośrodkowego układu nerwowego.

Powód w niniejszej sprawie dochodził renty z tytułu utraconych zarobków oraz z tytułu zwiększonych potrzeb. Pozwani w toku postępowania nie kwestionowali wysokości renty z tytułu zwiększonych potrzeb (800 zł), w związku z czym Sąd Okręgowy uznał to roszczenie w pełnej wysokości. Sporna była natomiast wysokość hipotetycznych zarobków, jakie mógłby osiągnąć powód,

gdyby nie uległ wypadkowi. Sąd Okręgowy uznał za nieprawdopodobne, aby powód - który wskazywał, że jego droga kariery zawodowej przebiegałaby podobnie, jak jego szkolnego kolegi, w ramach zawodowej służby wojskowej - w chwili zasądzania renty uzyskał już stopień podporucznika. Sąd wskazał na mierne wyniki powoda w nauce, które nie rokowały sukcesu w czasie rekrutacji do szkoły podoficerskiej albo Akademii Marynarki Wojennej. Niemniej Sąd ten posłużył się w drodze analogii karierą zawodową świadka S. B., wywodzącego się z podobnego jak powód środowiska i mającego zbliżone możliwości rozwoju. Świadek ten został przyjęty do szkoły wyższej, jednakże jej nie ukończył. Mimo to został żołnierzem zawodowym. Sąd Okręgowy uznał za wysoce prawdopodobne, że przy dużym stopniu determinacji w dążeniu do obranego celu, wynikającym z uwarunkowań rodzinnych i środowiskowych, także powód mógł uzyskać status żołnierza w stopniu starszego szeregowca. Uzyskiwałby więc wynagrodzenie wyższe od minimalnego. Sąd ustalił, że regularne wynagrodzenie netto świadka S.B., żołnierza zawodowego, w 2011 r. wynosiło 2187 zł netto miesięcznie. Z kolei dochód powoda z tytułu renty świadczonej mu przez Zakład Ubezpieczeń Społecznych sięgał 752,18 zł miesięcznie. Należną powodowi rentę z tytułu utraconych zarobków Sąd Okręgowy obliczył jako różnicę obu kwot - na około 1435 zł. Zsumowana z rentą z tytułu zwiększonych potrzeb (800 zł) zamknęła się łączną kwotą 2235 zł. Do czerwca 2014 r. powodowi wypłacano kwotę 1054 zł. Różnica pomiędzy kwotami wypłacanymi a ustaloną przez Sąd rentą wyniosła 1181 zł. Za okres od listopada 2010 r. do lipca 2011 r. suma świadczeń rentowych wyniosła 11810 zł.

Odpis pozwu doręczono pozwanemu Skarbowi Państwa w dniu 22 sierpnia 2011 r., okres opóźnienia w wypłacie Sąd przyjął na podstawie art. 481 § 1 k.c. jako bieżący od września 2011 r. Od sierpnia 2011 r. do czerwca 2014 r. powodowi miesięcznie należna była kwota 1181 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia następującego po wymagalności poszczególnych rat, tj. od dnia 11-go każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty. Za okres od lipca 2014 r. do stycznia 2015 r. należna kwota renty wynosiła już 2235 zł wraz z ustawowymi odsetkami od 11-go dnia każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty. Renta na przyszłość - począwszy

od lutego 2015 r., tj. od miesiąca, w którym zapadł nieprawomocny wyrok Sądu pierwszej instancji, również ustalona została na kwotę 2235 zł miesięcznie.

Ponadto Sąd Okręgowy zasądził na rzecz powoda uzupełniającą kwotę zadośćuczynienia za krzywdę. Jako podstawę prawną wskazał art. 445 § 1 k.c. w zw. z art. 444 § 1 k.c. Wskutek wypadku powód doznał licznych obrażeń ciała, musiał się poddać długotrwałemu procesowi leczenia i rehabilitacji, jednak następstwa porażenia prądem mają charakter trwały i przekreślają plany życiowe i zawodowe powoda. Te wszystkie okoliczności spowodowały, że kwotę wypłaconą dotychczas powodowi przez pozwanego ubezpieczyciela (200 000 zł) Sąd Okręgowy uznał za niewystarczającą i przyznał mu dodatkowo dalszą kwotę 100 000 zł.

Od wyroku Sądu Okręgowego apelację wnieśli powód i pozwany Skarb Państwa.

Wyrokiem z dnia 9 marca 2016 r. Sąd Apelacyjny w G. zmienił wyrok Sądu Okręgowego w ten sposób, że podwyższył rentę należną powodowi od pozwanego Skarbu Państwa - Komendanta Powiatowej Straży Pożarnej w W. począwszy od listopada 2010 r. do lutego 2012 r. do kwoty 1 855,92 zł, od marca 2012 r. do lutego 2013 r. do kwoty 1 787,39 zł, od marca 2013 r. do lutego 2014 r. do kwoty 1 756,48 zł, od marca 2014 r. lutego 2015 r. do kwoty 1 742,96 zł oraz od marca 2015 r. do kwoty 1 708,65 zł płatnej z góry do dnia 10-go każdego miesiąca i w związku z tym zasądził od tego pozwanego na rzecz powoda:

- kwotę 8 019,20 zł tytułem renty za okres od listopada 2010 r. do sierpnia 2011 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia 23 sierpnia 2011 r. do dnia zapłaty,

- kwotę po 801,92 zł miesięcznie za okres od września 2011 r. do lutego 2012 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia następującego po wymagalności poszczególnych rat tj. od dnia 11-go każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty

- kwotę 733,39 zł miesięcznie za okres od marca 2012 r. do lutego 2013 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia następującego po wymagalności poszczególnych rat tj. od dnia 11-go każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty

- kwotę 702,48 zł za okres od marca 2013 r. do lutego 2014 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia następującego po wymagalności poszczególnych rat tj. od dnia 11-go każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty,

- kwotę 688,96 zł za okres od marca 2014 r. do czerwca 2014 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia następującego po wymagalności poszczególnych rat tj. od dnia 11-go każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty,

- kwotę 1 742,96 zł miesięcznie za okres od lipca 2014 r. do stycznia 2015 r. wraz z ustawowymi odsetkami od dnia następującego po wymagalności poszczególnych rat tj. od dnia 11-go każdego kolejnego miesiąca do dnia zapłaty,

- kwotę 1 742,96 zł miesięcznie począwszy od lutego 2015 r. płatną do dnia 10- go każdego miesiąca wraz z odsetkami ustawowymi w razie opóźnienia płatności;

- w pozostałym zakresie powództwo oddalił.

Sąd odwoławczy oddalił też apelację pozwanego Skarbu Państwa oraz częściowo apelację powoda, którą częściowo także odrzucił (w zakresie obejmującym roszczenia o dalsze podwyższenie zadośćuczynienia).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, przyjęcie hipotezy, że droga zawodowa powoda pokrywałaby się z przebiegiem służby jego kolegi - S.B. wykraczało poza ramy wniosku dopuszczalnego w ramach przepisu art. 444 § k.c. Uwzględniając treść zeznań świadków możliwe było jednak przyjęcie założenia, że gdyby nie doszło do wypadku, to powód z dużą dozą prawdopodobieństwa pełniłby służbę jako żołnierz (szeregowy). Dlatego też jako miarodajne dla ustalenia hipotetycznego wynagrodzenia powoda Sąd Apelacyjny przyjął uposażenie szeregowca. W ocenie Sądu Apelacyjnego, wszystkie dodatkowe elementy uposażenia żołnierza zawodowego wykraczają poza ramy dopuszczalnych przypuszczeń. Z tego względu Sąd Apelacyjny dokonał korekty zaskarżonego wyroku i obniżył rentę zasądzoną przez Sąd Okręgowy zgodnie z przyjętymi przez siebie założeniami.

Od wyroku Sądu Apelacyjnego skargę kasacyjną złożył powód, zaskarżając go w zakresie, w jakim oddalone zostało jego powództwo o podwyższenie renty

oraz jego apelacja, tj. w zakresie nieobejmującym renty w kwocie 8909 zł za okres od listopada 2010 r. do sierpnia 2011 r., kwoty po 890,90 zł miesięcznie za okres od września 2011 r. do lutego 2012 r., kwoty po 890,90 zł miesięcznie za okres od marca 2012 r. do lutego 2013 r., kwoty po 890,90 zł miesięcznie za okres od marca 2013 r. do lutego 2014 r., kwoty po 890,90 zł miesięcznie za okres od marca 2014 r. do czerwca 2014 r., kwoty po 890,90 zł miesięcznie za okres od lipca 2014 r. do stycznia 2015 r. oraz kwoty po 890,90 zł miesięcznie od lutego 2015 r. ponad zasądzone na jego rzecz kwoty tytułem podwyższonej renty w poszczególnych okresach.

W skardze opartej na obydwu podstawach kasacyjnych skarżący zarzucił naruszenie art. 386 § 1 k.p.c., art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 316 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. i art. 386 § 1 k.p.c., art. 278 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c., art. 444 § 2 k.c. w zw. z art. 361 § 2 k.c., art. 363 § 2 k.c., art. 42 ust. 1, art. 71 ust. 1, art. 72 ust. 1, art. 73 ust. 1 pkt 2, art. 78 ust. 1, art. 80 ust. 1 pkt 3, art. 81 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych (jedn. tekst: Dz.U. z 2014 r., poz. 1414), § 28 pkt 1 i 2 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 listopada 2014 r. w sprawie dodatków do uposażenia zasadniczego żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2014 r., poz. 1618), art. 444 § 2 k.c. w zw. z art. 361 § 2 k.c. w zw. z art. 1 ustawy z dnia 10 grudnia 1993 r. o zaopatrzeniu emerytalnym żołnierzy zawodowych oraz ich rodzin (jedn. tekst: Dz.U. z 2017 r., poz. 2225) w zw. z art. 6 ustawy o systemie ubezpieczeń społecznych, § 2 i § 3 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 grudnia 2015 r. w sprawie stawek uposażenia zasadniczego żołnierzy zawodowych (Dz.U. z 2015 r., poz. 2213).

Na tej podstawie skarżący wnosił o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu do ponownego rozpoznania, ewentualnie o zmianę wyroku w zaskarżonej części.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzuty skarżącego dotyczą dwóch powiązanych ze sobą elementów stanowiska Sądu drugiej instancji. Po pierwsze - zasadności przyjętego kryterium oceny możliwych zarobków powoda - według podstawowej stawki wynagrodzenia

szeregowca, a po drugie - prawidłowości obliczenia wysokości tych zarobków i dopuszczalności dokonania obliczeń przez Sąd odwoławczy we własnym zakresie, mimo że obliczenie wymagało uwzględnienia szeregu przepisów szczegółowych, nie wziętych pod uwagę przez Sąd orzekający, a cechujących się poziomem komplikacji, który wymagałby skorzystania z pomocy biegłego.

Przyjęcie przez ten Sąd, że nieuzasadnione było założenie Sądu pierwszej instancji o możliwości posłużenia się ustaleniami dotyczącymi przebiegu służby wojskowej bliskiego kolegi powoda, który realizował wspólny od dzieciństwa dla obydwu plan pełnienia zawodowo takiej służby, jako wzorcem umożliwiającym oznaczenie wysokości utraconych przez powoda możliwości zarobkowych, zakwestionowane zostało w ramach zarzutów procesowych i materialnoprawnych. Skarżący podniósł, że Sąd Apelacyjny nie wykonał w tym zakresie należycie kompetencji rozpoznawczych i kontrolnych, naruszając tym art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 316 § 1 k.p.c., art. 382 k.p.c. i art. 386 § 1 k.p.c., ponieważ pominął część materiału dowodowego, a także naruszył art. 444 § 2 i art. 361 § 2 k.c. poprzez jego błędną wykładnię i niewłaściwe zastosowanie, co doprowadziło w rezultacie do ustalenia renty niewypełniającej zadania zrekompensowania powodowi utraconych zarobków.

Sąd odwoławczy uznał, że przebieg dotychczasowej służby świadka S. B. nie jest właściwym wzorcem, według którego można oceniać hipotetyczną drogę kariery zawodowej powoda. Takie stanowisko nie mieści w sobie oceny wartości dowodowej materiału, na podstawie którego Sąd pierwszej instancji ustalił fakty dotyczące przebiegu kariery kolegi powoda i jego zarobków. Stanowi natomiast składnik procesu subsumpcji, oceny znaczenia ustalonych faktów w procesie ich przyporządkowywania hipotezom konkretnych przepisów prawnych. W tym wypadku - art. 444 § 2 w zw. z art. 361 § 2 k.c. Nie powoduje natomiast naruszenia wskazanych przez skarżącego przepisów procesowych - art. 233 § 1 k.p.c. w zw. z art. 382 k.p.c.

Rozpatrując prawidłowość procesu stosowania prawa, wskazać należy przede wszystkim na posłużenie się przez Sąd Apelacyjny w opisie procesu doboru właściwego modelu hipotetycznego przebiegu pracy zawodowej powoda jedynie

zaprzeczeniem możliwości przyjęcia, że przebiegałaby ona podobnie jak świadka S. B., gdyż nie wiadomo jaki rodzaj kariery wybrałby powód. Zajęcie takiego stanowiska wymagało jednak rozważenia, w jakim zakresie przebieg służby i awanse uzależnione są od specjalizacji żołnierza oraz czy w wypadku świadka S. B. przebieg kariery był typowy, czy też nie. Hipotetyczny tok kariery, stanowiący podstawę określenia rozmiaru utraconych zarobków pokrzywdzonego wymaga indywidualizacji, jednak - w wypadku niestwierdzenia szczególnych przesłanek, których wystąpienie byłoby nieuniknione, a które rzutowałyby na układ hipotetyczny i powodowały odchylenia od typowości - uzasadnione jest zastosowanie wzoru uśrednionego.

Z tego względu stanowisko Sądu Apelacyjnego w sprawie przyczyn stwierdzenia nieadekwatności przebiegu dotychczasowej służby S. B. do ustalenia rozmiaru utraconych zarobków powoda nie poddaje się merytorycznej kontroli.

Skarżący ma także rację, wskazując na pominięcie szeregu przepisów szczegółowych określających poszczególne składniki żołdu i sposób jego kalkulacji oraz obciążenia i potrącenia oraz zastosowanie niektórych z tych przepisów w nieaktualnym brzmieniu (taki skutek wywołało pominięcie rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 grudnia 2015 r. w sprawie stawek uposażenia zasadniczego żołnierzy zawodowych). Sposób obliczania indywidualnego wynagrodzenia żołnierza jest dość skomplikowany, określony w wielu aktach prawnych, w tym we wskazanych przez skarżącego w skardze kasacyjnej. Jego prawidłowe skalkulowanie - w wypadku, kiedy Sąd odstąpił od wykorzystania w drodze analogii informacji o świadczeniach rzeczywiście uzyskanych przez świadka S. B. - uznać należało za wymagające posiadania wiedzy specjalistycznej, uzasadniające skorzystanie z pomocy biegłego. Przeprowadzenie dowodu w tej materii było szczególnie uzasadnione w wypadku dokonywania istotnych ustaleń faktycznych w zakresie wysokości hipotetycznego wynagrodzenia w postępowaniu odwoławczym, ponieważ umożliwiłoby uniknięcie trafnie zarzucanych błędów w zakresie stawek zaszeregowania, dodatków, czy obciążeń, a także uwzględnienie zasad podwyższania wynagrodzenia, ponieważ wszystkie te elementy byłyby przedmiotem postępowania dowodowego i roztrząsania jego wyników, podczas gdy

w wypadku przeprowadzenia obliczeń przez Sąd Apelacyjny, ich założenia i wyniki ujawnione zostały dopiero w motywach wydanego orzeczenia.

Nie można odeprzeć trafności zarzutów, że Sąd Apelacyjny, niezależnie od nieprzejrzystych przyczyn przyjęcia, że powód nie osiągnąłby awansu na starszego szeregowego, który stał się udziałem świadka S.B., błędnie pominął także szereg przepisów mających znaczenie przy ustalaniu ostatecznej wysokości żołdu. Nie wziął pod uwagę, że zgodnie z treścią art. 72 ust. 1 ustawy z dnia 11 września 2003 r. o służbie wojskowej żołnierzy zawodowych uposażenie tych żołnierzy składa się nie tylko z uposażenia zasadniczego ale i z dodatków do niego oraz innych należności pieniężnych, do których należą m. in. dodatkowe uposażenie roczne, nagrody jubileuszowe, czy gratyfikacje urlopowe. Dodatki określa art. 80 ust. 1 ustawy, wśród nich znajduje się m.in. dodatek za długoletnią służbę wojskową określony w § 28 ust. 1 i 2 rozporządzenia wykonawczego Ministra Obrony Narodowej z dnia 10 listopada 2014 r. w sprawie dodatków do uposażenia zasadniczego żołnierzy zawodowych. Sąd Apelacyjny nie wziął też pod uwagę treści art. 6, art. 11 ust. 1 i 2 oraz art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych, zgodnie z którymi żołnierz nie odprowadza składek na ubezpieczenie emerytalne i rentowe, ani na ubezpieczenie chorobowe i wypadkowe.

Te uchybienia uzasadniają zarzuty skarżącego, że zaskarżony wyrok wydany został z naruszeniem prawa procesowego z uwagi na nieprzeprowadzenie dowodu z opinii biegłego (art. 278 k.p.c. w zw. z art. 391 § 1 k.p.c.), nieuwzględnienie aktualnego w chwili orzekania stanu prawnego wyznaczającego zasady wynagradzania żołnierzy (art. 316 w zw. z art. 391 § 1 k.p.c. w zw. z § 2 i § 3 rozporządzenia Ministra Obrony Narodowej z dnia 18 grudnia 2015 r. w sprawie stawek uposażenia zasadniczego żołnierzy zawodowych), a także niewłaściwe zastosowanie art. 444 § 2 w zw. z art. 361 § 2 k.c. zarówno w zakresie wyeliminowania jako punktu odniesienia przebiegu hipotetycznej służby wojskowej powoda drogi zawodowej świadka S.B., jak i w zakresie przyjętego przez ten Sąd sposobu obliczenia hipotetycznego wynagrodzenia, które utracił powód.

W konsekwencji konieczne stało się uchylenie zaskarżonego wyroku na podstawie art. 398¹⁵ § 1 k.p.c. i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania.

Orzeczenie o kosztach postępowania kasacyjnego wynika z postanowień art. 398²¹, art. 391 § 1 i art. 108 § 2 k.p.c.

kc

jw